

EDUCAȚIA ÎN SUD-VESTUL DACIEI ÎN TIMPUL STĂPÂNIRII ROMANE REFLECTATĂ ÎN DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE

Nicu Hurduzeu

În Imperiul Roman, educația copiilor era orientată în sens practic, pentru a-i forma în spiritul integrării lor în viața colectivității, deci și în sensul de a ști cum să-și exercite drepturile și datoriile. Școlile romane, fie că este vorba de cadrul lor, fie de programul sau metodele lor, nu fac decât să imite școlile elenistice¹.

Educația începea în cadrul familiei sub conducerea directă a mamei până la vârsta de 7 ani. De la vârsta de 7 ani, băieții intrau sub tutela tatălui până la apariția școlilor când va fi înlocuită în parte de aceea a preceptorului. Dar și după aceea tatăl era considerat adevăratul educator care supraveghea și îndruma pașii copilului în diferite direcții, fie că era vorba de un copil de la țară fie că era unul de la oraș. Spre deosebire de băieți, care după 7 ani își urmau tatăl, fetele continuau să rămână în casă în jurul mamei lor învățând să facă lucrările din interiorul gospodăriei precum gătitul mâncărilor și torsul lânii. Educația în familie lua sfârșit la 16-17 ani când tânărul îmbrăca "*toga virilis*" devenind bărbat cetățean. La țară acest eveniment era marcat de intrarea în serviciul militar.

După tradiția istorică transmisă de Titus Livius, cea mai veche instituție de învățământ la romani datează de pe la jumătatea sec. V în anul 449 î. Hr. Când se cunoaște existența primei școli². Ca și-n învățământul grecesc, și la Roma existau trei trepte de învățământ încredințate fiecare câte unui profesor specializat: la 7 ani copilul mergea la școala primară până la 11-12 ani condusă de primus magister, unde învăța scrisul și cititul; urmează treapta a doua sub conducerea unui *grammaticus*, unde studiază sintaxa, vocabularul, religia și operele clasice. La vârsta când îmbracă toga virilis, trece la *rhetor*, studiile superioare durând în mod obișnuit până în jurul vârstei de 20 de ani, deși se poate prelungi și mai mult.

Prin politica de romanizare dusă, Roma aduce cu ea stilul de viață nobilă, luxul plăcerile, dar lucrul cel mai de preț pe care-l aduce Roma sunt școlile sale, odată cu ele limba latină și cultura sa.

Încă din timpul lui Tiberius, Velleius Paterculus atesta că "în toate provinciile pannonice odată cu pacea romană, limba latină și cultura latină s-au răspândit foarte mult"³. La Roma, ca de altfel în întreaga Antichitate, cultura a rămas apanajul claselor dominante. Primele școli s-au deschis în favoarea copiilor din familiile claselor dominante. Clasele populare și mediile rurale vor fi permanent sacrificate și în consecință multă vreme refractare la actul romanizării. Ca și-n cetățile grecești, statul

¹ H. I. Marrou, *Istoria educației în Antichitate*, București, 1977, p. 62.

² L. Ștefănescu, I. Teodorcscu, *Din viața romanilor*, București, [fără an], p. 62.

³ H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 102.

roman, acordă corpului profesoral favoruri de ordin fiscal, asumându-și chiar el în unele cazuri sarcina plății salariilor.

Vespasian este cel care a inaugurat această politică – toți profesorii din învățământul secundar beneficiază de scutiri de taxe și impozite. Aceste favoruri au permis unor persoane să scape de taxe și impozite, fapt ce va apăsa și mai greu asupra altora. Pentru a stopa această situație, Antoninus Pius a stabilit numărul de persoane scutite în cetățile obișnuite: 5, 7 sau 10 medici; 3, 4 sau 5 *grammatici* și aceiași număr de *rhetori*⁴.

Interesul manifestat de societate față de învățământ a devenit atât de viu încât din ce în ce mai mult pare necesar ca orice cetate să aibe școli publice înzestrate, întreținute și supravegheate de municipalitate. Această evoluție pare să fi atins apogeul în sec. IV în timpul Imperiului creștin când întâlnim peste tot asemenea școli: *schola publica* sau *municipalia*.

Un pas important spre învățământul oficial l-a făcut la începutul sec. II împăratul Traian. Traian a pus în aplicare proiectul predecesorului său Nerva privitor la crearea instituțiilor alimentare, potrivit căruia din dobânzile strânse după sumele împrumutate micilor agricultori urmau să fie educați la Roma aproximativ 5000 de copii săraci. Traian lua asupra statului obligația de a-i instrui și de a plăti profesorii⁵. În același sens trebuie luate acțiunile continuate apoi de Hadrian în timpul căruia aceste acțiuni cuprind toate provinciile Imperiului, fiind întemeiate o mulțime de școli pe care le ajută cu bani și profesori salariați.

De un învățământ oficial de stat nu se poate vorbi decât în prima jumătate a sec. III d.Hr. când împăratul Severus Alexander a construit locașuri speciale pentru învățământul gramaticii și al retoricii, deci pentru școlile de grad mediu și superior. Mai mult a acordat posibilitate tinerilor săraci, ai căror părinți nu puteau suporta cheltuielile necesare unui învățământ, să poată urma în aceste școli timp de un an pe socoteala statului. Nu cunoaștem dezvoltarea acestui învățământ oficial pe perioada crizei din sec. III d.Hr., dar există indicii că el s-a menținut.

Pretutindeni, Roma aplicase pentru început aceeași metodă: a educat în școlile romane copiii încredințați ca ostatici de către persoanele notabile din teritoriilor nou cucerite. Romanizarea progresează în același ritm în întregul Occident, limba și cultura latină răspândindu-se în provincii. De-a lungul Dunării, sprijinită pe armată, latinitatea înaintază până la Marea Neagră.

Odată cu cucerirea Daciei și colonizarea ei un mare număr de oameni aduși din toată lumea romană, *ex toto orbe romana*, cultura greacă se răspândește și ea intens în noua provincie. Viața culturală se manifestă în formele superioare specifice societății sclavagiste romane din sec. II-III d. Hr. În cea mai mare parte cultura romană din Dacia a fost creată de clasa stăpânitoare, care o dezvoltă și o folosește potrivit concepției și intereselor ei.

Înșușirea limbii latine a constituit condiția fundamentală a procesului de romanizare. Cele 3500 de inscripții latine⁶, — comparativ cu cele 40 grecești și mai puțin de 10 în limba siro-palmireană — indică evoluția procesului de romanizare în provincia Dacia. Latina populară vorbită în Dacia este o limbă unitară. Abaterile de la limba latină clasică din inscripții sunt comune unor arii provinciale, deci nu constituie o excepție pentru Dacia⁷.

⁴ *Ibidem*, p. 113.

⁵ N. Lascu, *Cum trăiau romanii*, București, 1965, p. 281.

⁶ A. Bejan, *Dacia Felix. Istoria Daciei Romane*, Timișoara, 1998, p. 257.

⁷ M. Macrea, *Viața în Dacia Romană*, București, 1969, p. 339.

Numărul relativ mare al știutorilor de carte indică existența unor școli unde copiii erau educați în limba latină. Desigur, învățământul trebuie să fi fost de nivel elementar. Despre existența și funcționarea unor școli private în Dacia nu avem nici un fel de știre directă⁸. Cu toate acestea, putem presupune că și în orașele din Dacia vor fi funcționat, ca și în alte provincii, școli publice de grad elementar, *ludi literarii*, sub conducerea unui *magister* plătit de părinții copiilor. Centre de răspândire a scrisului au fost castrarele, știut fiind că aici ordinele se dădeau scris pe o tessera⁹. În general însă, în toate trupele auxiliare, subofițerii trebuiau să fie știutori de carte. De aceea, chiar soldații care la înrolare nu știau carte, se străduiau să învețe să scrie și să citească pentru a putea avansa. Alte dovezi ale învățării scrisului în Dacia le oferă monumentele figurate, înfățișând copii cu instrumente de scris în mână, cum este peretele de aediculă funerară de la Germisara care reprezintă un copil de școală, în picioare, ținând în mâna dreaptă două condeie de scris (*stilli*) iar în stânga un săculeț pentru rechizite (*crumena*) sau medalionul funerar de la Micia pe care de asemenea este reprezentat un copil ținând într-o mână un *stillus* iar în cealaltă un ghiozdan din care se vede ieșind un condei de scris¹⁰. Este posibil ca pe medalionul de la Micia, faptul că personajul cu rechizitele școlare ține ridicate în sus două degete de la mâna stângă, iar copilul de alături pare că ține degetul mare de la mâna dreaptă ridicat să nu fie întâmplător, ci să facă aluzie la obiceiul atât de răspândit în Antichitate al învățării computului prin mimica degetelor¹¹.

Pe un perete de aediculă funerară de la Zam (Cluj) este reprezentat un defunct, bărbat în vârstă ținând într-o mână un sul înfășurat, iar la șoldul drept un obiect care foarte probabil este o călimară cu pene de scris (*theca calimaris*), cu ajutorul cărora se scrie pe *papyrus*¹².

În sistemul de învățământ roman din vremea Imperiului o treaptă superioară o constituia școala condusă de un *grammaticus*. În școlile gramaticului se învăța literatura clasică latină și greacă și celelalte arte liberale: matematică, geometrie, muzică. Despre existența unor școli de gramatică în Dacia nu avem nici o mențiune. Totuși, deprinderea literaturii clasice poate fi dedusă din unele inscripții versificate scrise în hexametru, cunoscute în orașele mai importante ale Daciei ca: Sarmisegetusa, Apulum, Germisara, Micia, Tibiscum, Romula.

În cele ce urmează vom încerca o abordare a problemei educației în sud-vestul provinciei Dacia, prin prisma mărturiilor epigrafice descoperite în această parte a Daciei.

A. Mărturiile epigrafice

Textele epigrafice din provincia Dacia folosesc scrierea monumentală sau scrierea cursivă. Multe din inscripțiile monumentale din Dacia prezintă stângăcii, imperfecțiuni și forme de litere proprii altor alfabetelor, astfel că s-a format o adevărată *scriptura vulgaris*, caracterizată tocmai prin amestecul formelor de litere și prin redactarea lor stângace, lipsită de eleganță.

Tăblițele cerate din Dacia sunt scrise cu alfabet cursiv. Cu ajutorul celor 25 de tăblițe cerate, culese din galeriile minelor de aur romane din Munții Apuseni, constatăm din învoiala scrisă că cei care își vindeau forța de muncă arendașilor

⁸ D. Benea, P. Bona, *Tibiscum*, București, 1994, p. 105.

⁹ M. Macrea, *op. cit.* p. 342.

¹⁰ C. C. Petolescu, *Scurtă istorie a Daciei Romane*, București, 1995, p. 105.

¹¹ M. Macrea, *op. cit.*, p. 343.

¹² *Ibidem*

minelor erau neștiutori de carte¹³. Pe trei din aceste tăblițe apare un scrib ocazional, care redacta contractele în prezența martorilor (...*scripsi rogatus*...) deoarece cel care se angajase a declarat că nu cunoaște scrisul.

Pe baza inscripțiilor se poate afirma că pregătirea intelectuală a sclavilor era determinată și de rolul ce li se rezerva în domeniul muncii productive. Sclavii de stat, *servi publici*, și ai arendașilor bogățiilor publice – *conductores* – folosiți în administrație, vămi sau birouri erau toți știutori de carte. Ca origine, aceștia erau străini de provincia Dacia și au fost pregătiți în prealabil în școli speciale (*pedagogium*) organizate de împărat sau de arendași, în scopul de a-i învăța scrisul cîtitul, aritmetica, contabilitate și legislație romană. O atare pregătire intelectuală se orienta după nevoile activității pe care o aveau de îndeplinit. Inscripțiile din Dacia conțin știri cu privire la un număr mare de asemenea sclavi. Aproximativ o treime din totalul monumentelor epigrafice privitoare la sclavajul din Dacia romană s-au descoperit la Sarmizegetusa¹⁴, unde sunt întâlniți sclavi și liberiți din casa împăratului repartizați în diferite oficii administrative ca: *adiutores tabularii, tabularii, dispensatores, librarii, arcarius, numularius*. Despre viața intelectuală a Sarmizegetusei se cunosc puține date, deși metropola trebuie să fi adăpostit cele mai de seamă școli publice din toată provincia.

Indicii privind răspândirea scrierii în limba latină le oferă practicarea scrisului cursiv în Dacia. Inscripții cursive au fost descoperite în castre, orașe și așezări rurale. Ele sunt pe vase, pe țigle și cărămizi. Cele mai multe, păstrate fragmentar, reprezentau nume de persoane, exerciții de scriere, epitafe funerare, jocuri sau cifre. Când numele este incizat în pasta crudă, el desemnează meșterul producător, iar când era zgâriat pe produsul finit reprezenta proprietarul sau destinatarul respectivelor produse, cifrele indicau litrajul la vase sau numărul de obiecte prelucrate de meșterul care notează cifra¹⁵.

În continuare vom încerca să realizăm un repertoriu arheologic al inscripțiilor care demonstrează răspândirea scrisului și implicit existența unor școli în perioada provincială în sud-vestul Daciei.

Catalogul descoperirilor :

A. Ulpia Traiana Sarmizegetusa

1. Pe o cărămidă, un necunoscut a scris de trei ori alfabetul latin¹⁶
2. Capac de vas fragmentar pe care a fost zgâriat cu litere capitale înalte de 12-14 mm numele: ...VICTORIN[I]...¹⁷ [planșa I, 67]
3. Fragment din fundul unei strachini pe care a fost scris cu litere capitale: ...XII...¹⁸ [planșa I, 68]
4. Farfurie fragmentară pe care s-a zgâriat cu litere capitale un text din care se păstrează doar ...K...¹⁹ [planșa I, 69]

¹³ *** : *Istoria învățământului din România*, vol. I, București 1983, p. 42.

¹⁴ *Ibidem*, p. 43.

¹⁵ A. Bejan: *op. cit.*, p. 158.

¹⁶ D. Tudor, *Orașe, târguri, sate în Dacia romană*, București, 1968, p. 102.

¹⁷ IDR, III/2, 582.

¹⁸ N. Gudea, C. Cosma, "Contribuții la paleografia latină romană din Dacia II. Inscriptii incizate sau zgâriate pe vase de la Porolissum și în problema inscripțiilor de pe vase din provinciile dacice", în *ActaMP*, XVI, Zalău, 1992, p. 214.

¹⁹ *Ibidem*.

5. Oală fragmentară cu textul zgâriat sub buză cu litere capitale: ...M...²⁰ (20)[planșa I, 70]
6. Fragment de vas având textul zgâriat cu litere capitale: ...LE...²¹ [planșa I, 71]
7. Fragment de vas cu textul zgâria pe peretele exterior: ...Y...²² [planșa I, 73]
8. Vas fragmentar cu textul zgâriat sub buză cu litere capitale: ...K...²³ [planșa I, 74]
9. Oală fragmentară cu text incizat sub buză – literele nu se pot preciza²⁴
10. Ca manifestare literară se cunoaște un epitaf versificat²⁵ scris cu greșeli, stângăcii și stihuri banale: *"Hic pietas honos, haec sunt pia dona mariti cui multum dilecta fui ego Marcelina pro merita. Cernis que mihi solus contux Aelius, eoqe post obitum meum amoris dicat"*

B. Tibiscum-Jupa

1. Fragment de strachină cu textul tipărit cu litere capitale: CRISPIN(us)²⁶
2. Vas fragmentar cu text zgâriat cu litere capitale de 5 cm. : ...G...²⁷
3. Fragment de cană cu textul incizat pe gâtul vasului cu litere grecești²⁸ [planșa II, 60]
4. Fragment de amforă cu textul incizat pe peretele lateral cu litere capitale: FORTVNATI²⁹ [planșa II, 61]
5. Fragment de oală cu textul zgâriat sub buză cu litere capitale de 15 mm: ...EMI...³⁰ [planșa II, 62]
6. Fragment de amforă cu textul zgâriat cu litere capitale înalte de 35 mm: ...PPCC...³¹ [planșa II, 63]
7. Strachină cu fund inelar, întreagă, cu textul zgâriat cu litere cursive: AEL(ius) FEC(it)³².
8. Încercare de scriere în pasta crudă a lutului: AURELIVS³³ [PLANȘA III, 3]
9. Cărămidă fragmentară cu text incizat cu un instrument ascuțit cu litere înalte de 43 mm. Textul este indescifrabil.(IDR III \1, 226), (planșa III, 4)
10. Vas fragmentar cu inscripția zgâriată: BTHVS³⁴
11. Fragment de cărămidă cu încercări de scriere a alfabetului : A B C D³⁵
12. Țiglă fragmentară cu ștampilă liberă, cu litere adâncite înalte de 23 mm: ...EP...(IDR III \1, 257, planșa III, 1)
13. Țiglă fragmentară cu ștampilă liberă, cu litere adâncite înalte de 22 mm: AIM (IDR III \1 ,258, planșa III, 2)

²⁰ *Ibidem.*

²¹ *Ibidem*, p. 215.

²² *Ibidem.*

²³ *Ibidem.*

²⁴ *Ibidem.*

²⁵ D. Tudor, *op. cit.*, p. 102-103.

²⁶ N. Gudea, C. Cosma, *art. cit.*, p. 213.

²⁷ *Ibidem.*

²⁸ *Ibidem.*

²⁹ *Ibidem.*

³⁰ *Ibidem.*

³¹ *Ibidem*, p. 214.

³² M. Grec, in *SIB XIX-XX, (1995-1996), passim.*

³³ IDR III \1, 265.

³⁴ D. Benea, P. Bona, *op. cit.*, p. 105.

³⁵ *Ibidem.*

14. Fragment de inscripție cu încercare de versificare în hexametri³⁶: „*Terra te/ net corpus no / men lapis atque / animam aer qu / am melius fuer...*”

15. Pe un fragment de piatră funerară, descoperit în vecinătatea castrului roman hexametru deplâng dispariția unei persoane născute pe malurile Nilului. Versurile redactate la persoana întâi arată că defunctul s-a bucurat de o conviețuire de 30 de ani în piină armonie cu soția sa și încheie cu o reflecție filosofică:

„... *Iamque levis pereat vanarum fabula rerum
permaneat mondo re congesta fama laborum*”³⁷.

16. Epitaf în versuri în hexametri pus sieși de Publius Aelius Ulpius, veteran și fost decurion (al municipiului):

„*Publi Aeli Ulpi vet(eram) ex dec(urione)
hanc sedam longo placuit sacrare labori
hanc requiem fessos tandem qua conderat artus
Ulpius emeritis longaevi numeri annis
Ipse suo curam titulo dedit ipse sepulcri
Arbiter hospitium membris fotoque paravit*”³⁸.

C. Sânnicolaul Mare

I. Fragment de vas cu text incizat cu litere capitale :...NT...³⁹

D. Gornea

1. Donarium fragmentar de bronz cu litere înalte de 8 mm, gravate în tehnica “an pointile”:

“*Agna(m)
d(ono) d(edit) Oppfius]
Jul(ianus) m(f)iles ? J⁴⁰*, [planșa IV, 2]

E. Dierna (Orșova)

1. Cărămidă fragmentară cu textul incizat probabil cu degetul în pasta crudă cu litere înalte de 4 cm.: AVR \ ELIVS⁴¹ [planșa IV, 3]

2. Cărămidă fragmentară cu textul incizat cu un obiect ascuțit , textul incizat pe două rânduri este indescifrabii [planșa IV, 4]

F. Vărădia- Arcidava

I. Placă de bronz de formă ovală având extremitățile îndoite spre interior în formă de cârlige pentru a se putea fixa. Textul inscripției este punctat pe rânduri nealiniate, de mărimi diferite, incizate neglijent pe cinci rânduri cu litere înalte de 4-6 mm :

„*Coh(ors) I*

³⁶ IDR III A, 173.

³⁷ IDR III A, 174.

³⁸ IDR III A, 175.

³⁹ IDR III A, 275.

⁴⁰ IDR III A, 29.

⁴¹ IDR III A, 48.

Vindelico(rum)

Iuli Martialis

(centuria) *Clemen(tis)*⁴² [planșa IV, 5]

G. Berzovia

1. Inscripție parietală, grafit fragmentar pe o bucată de mortar (tencuială): „*Theod[... / \ vex]... f*”⁴³ [planșa IV, 6]

H. Pojejena

1. Țigă fragmentară cu textul incizat cu un obiect ascuțit în pasta moale cu litere grecești înalte de 21 mm. (IDR IIIA, 24, planșa IV, 1).

Scopul prezentării acestor inscripții a fost acela de a demonstra răspândirea scrisului în perioada provincială în sud-vestul Daciei, fie el și numai incizat sau zgâriat pe vase. Se poate afirma judecând după prezența inscripțiilor pe vase descoperite în toate categoriile de așezări că scrierea în acest fel s-a practicat peste tot. Remarcăm faptul că mediul militar a fost mediul propice învățării și practicării scrierii. Numărul relativ mare al inscripțiilor zgâriate sau incizate pe diferite materiale, descoperite pe teritoriul fostei provincii, nu poate decât să pledeze în favoarea existenței unor școli în care se învăța scrisul și cititul, mai ales în orașele Daciei.

Importanța istorică a educației romane nu rezidă în micile completări pe care le-a adus educației de tip elenistic ci tocmai în propagarea acestui tip de educație realizată de ea în spațiu și timp. Potrivit lui Aelius Aristide “toate cetățile au renunțat la vechile rivalități între ele, sau mai degrabă aceeași emulație le animă pe toate: aceea de a părea cea mai frumoasă și mai încântătoare. Pretutindeni *gymnazii*, fântâni propilee, temple, școli.”⁴⁴

„Pretutindeni... școli” este remarcă demnă de amintit cu care Aristides își încheia enumerarea. Despre existența unor școli în Dacia sud-vestică nu avem știri ca de altfel pentru întreaga provincie. În schimb, instrumentele de scris descoperite la Tibiscum⁴⁵ și Sarmizegetusa⁴⁶ precum și epitafurile funerare scrise în hexametrii descoperite la Tibiscum și începutul de epitaf de la Sarmizegetusa conținând cuvintele “*hic pietas honos*” amintind de un vers din epopeea lui Vergilius pledează în favoarea existenței unor școli în aceste două orașe ale Daciei.

La baza acestor concluzii stau în primul rând inscripțiile. Înțelegem prin inscripții nu numai piesele mari lapidare scrise în hexametrii ci și, mai ales, textele scrise de mână, gravate pe diverse materiale. Desigur în Dacia scrisul a fost răspândit mai ales în orașe, printre soldați și chiar printre sclavii imperiali sau privați. În mediul rural, dacă facem excepție de *villae rusticae* și de marii proprietari, ca și de soldații din castru, scrisul a fost mai puțin răspândit.

Pe baza celor de mai sus, ținând cont de legislația imperială, putem presupune existența unor școli în orașele Daciei sud-vestice cum au fost Sarmizegetusa și

⁴² IDR III A, 49.

⁴³ IDR III A, 112.

⁴⁴ H. I. Marrou, *op. cit.*, p. 99.

⁴⁵ D. Benca, P. Bona, *op. cit.*, p. 105.

⁴⁶ D. Alicu, S. Coccis, C. Ilies, A. Sorocanu, *Small finds from Ulpia Traiana Sarmizegetusa*, Cluj-Napoca, 1994, p. 29

Tibiscum. În general, școlile din Dacia au fost de nivel elementar în care se învăța scrisul și cititul. Despre existența unor școli de gramatică în Dacia nu avem nici o mențiune, existența lor putând fi dedusă doar din existența unor inscripții versificate din care reiese deprinderea unor cunoștințe de literatură clasică. Existența unei astfel de școli se poate presupune că ar fi existat la Sarmizegetusa.

Lista ilustrației

List of illustrations

Pl. I Fragmente ceramice cu inscripție de la Sarmizegetusa (1 - desen după IDR III/2, 582; 2-7 desene după N. Gudea, C. Cosma în *ActaMP*, XVI, 1992).

Pl. I Pieces of ceramics with inscriptions from Sarmizegetusa (1 - picture from IDR III/2, 582; 2-7 pictures from N. Gudea, C. Cosma in *ActaMP*, XVI, 1992).

Pl. II Fragmente ceramice cu inscripție de la Tibiscum (desene după N. Gudea, C. Cosma, în *ActaMP*, XVI, 1992).

Pl. II Pieces of ceramics with inscriptions from Tibiscum (pictures from N. Gudea, C. Cosma, in *ActaMP*, XVI, 1992).

Pl. III 1 - 4 Fragmente ceramice cu inscripție de la Tibiscum (desene după IDR III/1, 257, 256, 226).

Pl. III 1 - 4 Fragments of ceramics with inscriptions from Tibiscum (pictures from IDR III/1, 257, 258, 265, 226).

Pl. IV Fragmente ceramice cu inscripție de la Pojejena; 2, 5 plăcuțe de bronz de la Gornea și Vărădia (desene după IDR III/1, 29, 1).

Pl. IV Pieces of ceramics with inscriptions from Pojejena; 2, 5 Plates of bronze from Gornea and Vărădia (pictures from IDR III/1, 29, 1).

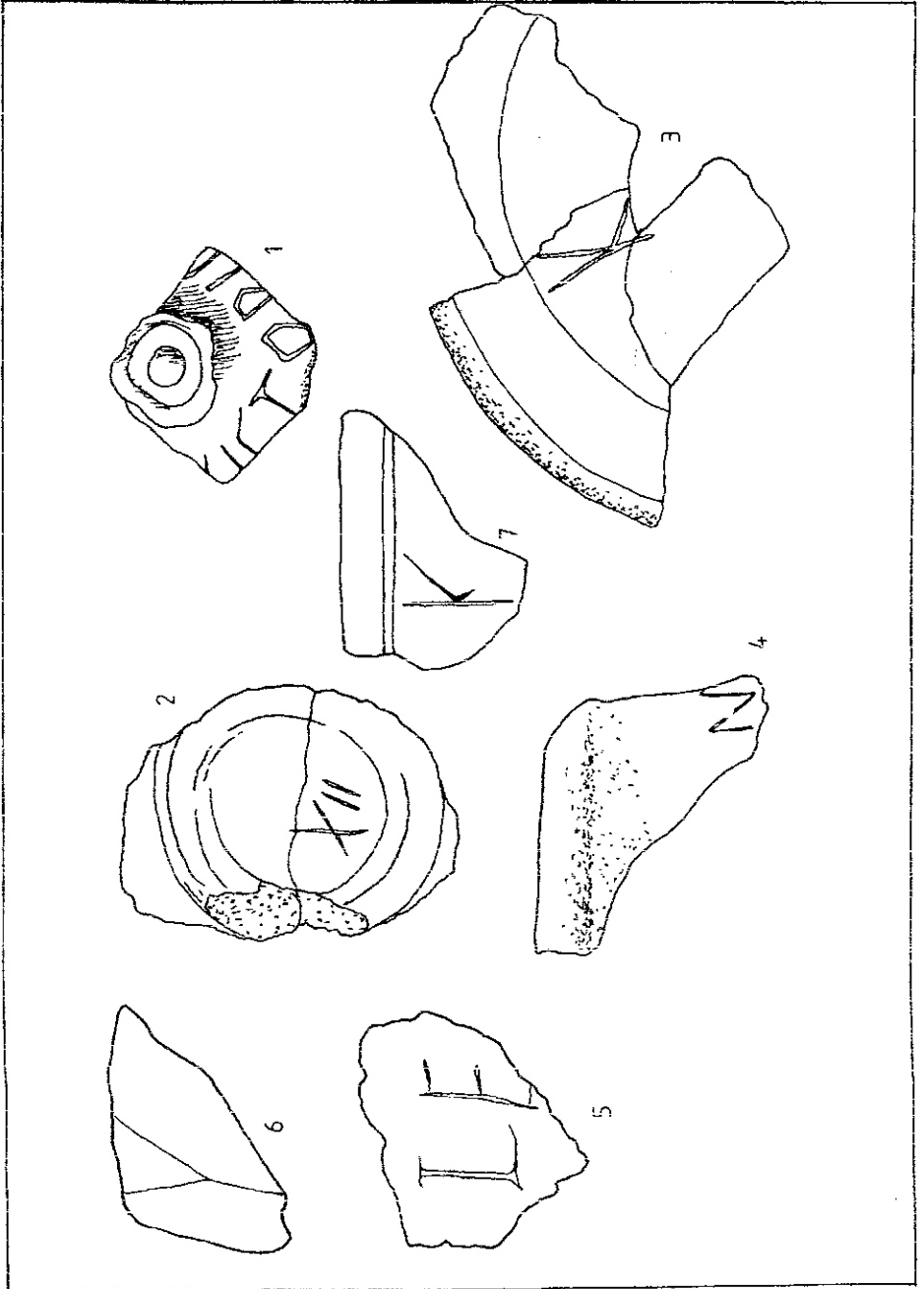
EDUCATION IN S-W DACIA DURING THE ROMAN DOMINATION REFLECTED BY ARCHAEOLOGICAL DISCOVERIES

(Summary)

Education had an important role in the roman society. It began in the family still the child was seven years old, then education followed the so-called "three stages" (after the greek model), each level (stage) being taught by a specialised teacher.

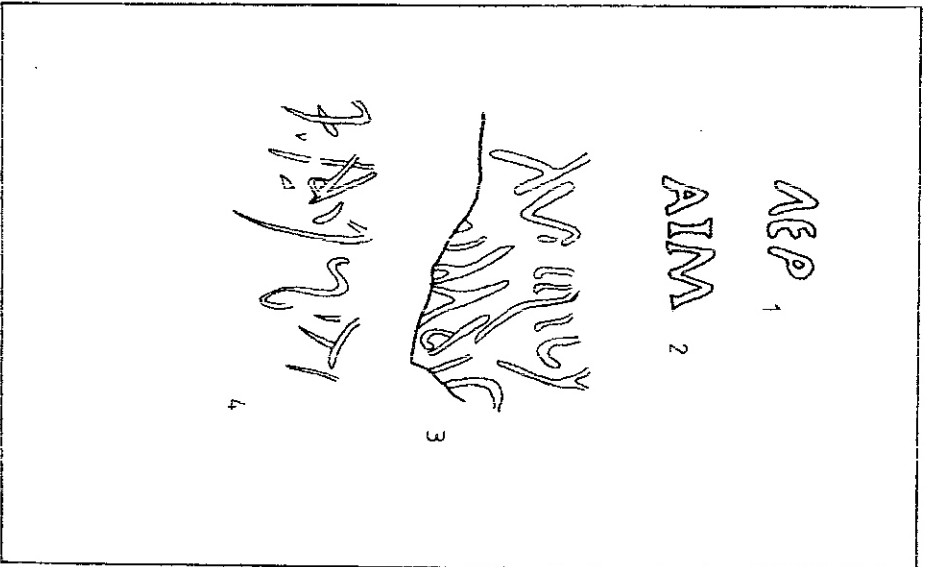
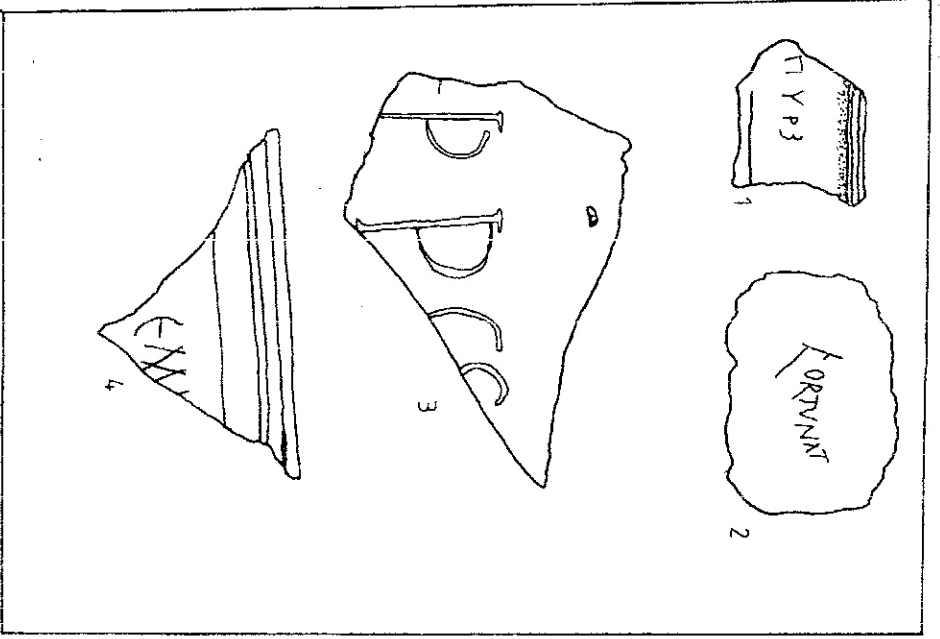
The roman colonist (colonised by Traian in Dacia) brought also a roman system of education. The existence of some schools (at least primary schools) in Dacia was proved by some discoveries which reflected several attempts to write on different materials, but also by some texts which had been written on funeral epitaphs.

To sum up, taking into account the imperial legislation we may believe that there were some schools in Dacia such as Sarmizegetusa and Tibiscum.

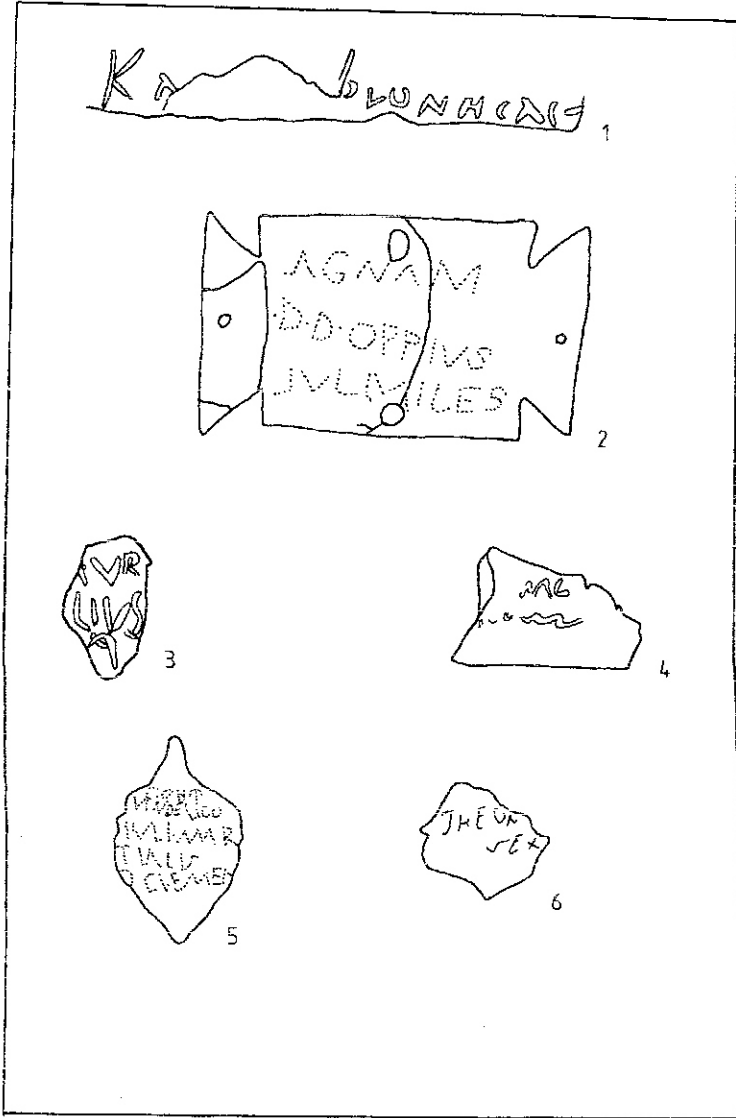

Pl. I

Pl. II

Pl. III

Pl. IV